

*Лариса Семененко, Олена Кириченко
м. Харків, Україна*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОКУМЕНТНИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В БІБЛІОТЕКАХ ХАРКОВА

У своїх вчинках при вихованні дітей, самоосвіті, у кар'єрному зростанні, спілкуючись у колі друзів, у сімейному затишку й життєвому виборі ми маємо змогу побачити власну силу й слабкість. Осмислити й прийняти одночасно власну силу й слабкість, дійсно управляти цим — хіба це не гарна ідея для життя людини?

Від кожного рішення залежить подальша доля. Все наше життя складається з ланцюжка рішень. Ми приймаємо рішення щоденно, і навіть щомиті. Усі наші рішення залежать від наших особистісних характеристик, від нашого світогляду та цінностей. Приймаючи рішення, ми не завжди думаємо, що воно є своєрідним поворотом у нашому житті. Якщо ж ми замислимося, то зможемо згадати, які рішення і як змінили хід нашого життя. А якщо помріємо, то зможемо побудувати свій новий життєвий сценарій. Особиста успішність — як ясний контакт з навколишнім світом. Подивитися на світ відкритими, незатьмареними очима і зустрітися з оточуючою реальністю, відчутти прекрасне, як таке, що має у собі вияв найвищої цінності життя.

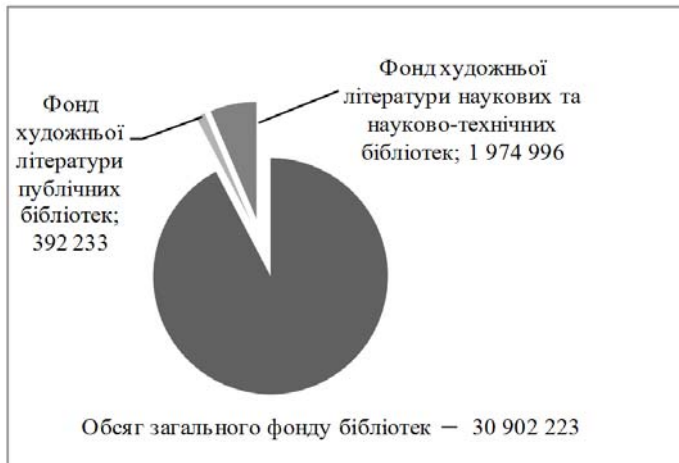
Багато чудових горизонтів відкриваються в житті людини, коли та стає здатною використати свої знання і досвід. Мислителі й літератори про таких говорили, що вони мудрі.

Багато науковців черпають знання та мудрість у наукових виданнях бібліотек, і що цікаво, вони знаходять час, щоб долучитися до кращих зразків художньої літератури. Якщо людина ще в дитинстві відчула смак до читання, то вона ніколи не покине пізнавати цей такий величний і незбагнений світ через образи художньої літератури, емоційно збагачуючи своє життя, наповнюючи його різнобарв'ям кольорів та відтінків, впускаючи у своє серце чужі радощі і болі. Літературні твори відновлюють цілісність світосприйняття, надають можливість відчутти й пережити причетність до світобудови, відчутти зв'язок зі світом і соціумом. Чим більше люди читають однакових книг, тим

більше в їхній мові утворюється асоціативних ланцюжків, метафор та символів. Художня література є одним із найуніверсальніших видів мистецтва, вона апелює до пам'яті органів відчуття людини, до її інтуїції, ірреального, трансцендентного і її справедливо відносять до синтетичних видів мистецтва.

Вона не лише формує смак до слова, розвиває мовленнєву культуру, а є ще й потужним чинником естетичного виховання й самовдосконалення читача, його місточком до пізнання світу. Не кожна людина змалечку сформувала в себе потребу в читанні наукових, науково-популярних чи то навчальних видань. Частенько наші читачі розповідають, що на початку шляху до навчання та наукової діяльності були дні і ночі читання художньої літератури попри заборону батьків та їх нагадування про погіршення зору. Емоції, співпереживання героям і навіть ототожнення себе з ними надавало снаги і бажання краще зрозуміти і навколишній світ, і себе, надихало на гарні вчинки, а інколи й на мандри та повторення ризикових експериментів. Схвалюючи чи засуджуючи дії героїв літературних творів, кожен з них вчився приймати власні рішення, формував свою систему цінностей. Але варто зазначити, що ступінь впливу творів художньої літератури на соціум не залежить, а ні від жанру, а ні від якості художнього тексту. І геніальні, і посередні, і навіть слабкі твори можуть справляти сильний вплив на соціум [1, с. 48]. Соціально-комунікаційну функцію художньої літератури може виконувати лише надзвичайно відомий літературний твір. Відомість — це наслідок популярності, а не довершеності. Популярні видання прокладають між людьми особливого роду комунікації.

Тож цікаво було отримати відповідь на питання як представлена художня література у регіоні і як розвиваються її ресурси. Базою дослідження були обрані: Харківські обласні бібліотеки для юнацтва, для дітей та універсальна наукова; Харківська державна наукова бібліотека ім. Короленка; Музично-театральна бібліотека ім. К. С. Станіславського; Центральна міська бібліотека ім. В. Г. Белінського та бібліотеки Харківського зонального методичного об'єднання бібліотек вищих навчальних закладів. На початок 2012 року загальний фонд цих бібліотек складав 30 902 223 одиниць зберігання, з них видань художня література — 2 367 229 примірників (7,66%) (Рис. 1.Табл. 1.).

Рисунк 1 – Сегмент художньої літератури у фондах бібліотек м. Харкова

Таблиця 1 – Обсяг фонду художньої літератури у структурі ресурсу регіону

Бібліотеки за типами	Фонд			
	загальний	художньої літератури		
		усього	до фонду бібліотек за групами (в %)	у загальному фонді бібліотек регіону (в %)
Наукові та науково-технічні	30 086 962	1 974 996	6,56%	6,4%
Публічні	815 261	392 233	48,11%	1,3%
Загалом	30 902 223	2 367 229	7,66%	

У 2012 р. обсяг усього фонду зріс на 2 562 273 (9,04%) у порівнянні з показниками станом на 01.01.2001 р. (загальний фонд цих бібліотек налічував 28 339 950 прим.), а фонд художньої літератури зменшився на 18 678 (0,78%) одиниць зберігання (станом на 01.01.2001 р. фонд художньої літератури становив 2 385 907 прим. (8,41%).

І хоча публічні бібліотеки у своїх фондах мають 48,11% художньої літератури, все ж це в 4,92 рази менше ніж в універсальних наукових, наукових і науково-технічних бібліотеках вузів. У різні роки коливання надходжень художньої літератури становило від 2,1% до 3,8% від усіх надходжень до бібліотек, в абсолютних показниках — від 13 768 прим. до 22 080 прим. (Табл. 2. Рис. 2.).

Таблиця 2 – Надходження до бібліотек

Рік	Усього	Художня література	
		обсяг надходжень	відсоток до загального обсягу
2001	543669	14192	2,6
2002	718310	15043	2,1
2003	735817	22080	3,0
2004	731334	18686	2,6
2005	646299	16862	2,6
2006	697023	15892	2,3
2007	662908	19513	2,9
2008	701137	14759	2,1
2009	561024	19125	3,4
2010	492810	13768	2,8
2011	496148	18660	3,8
Загалом	6986479	188580	2,7

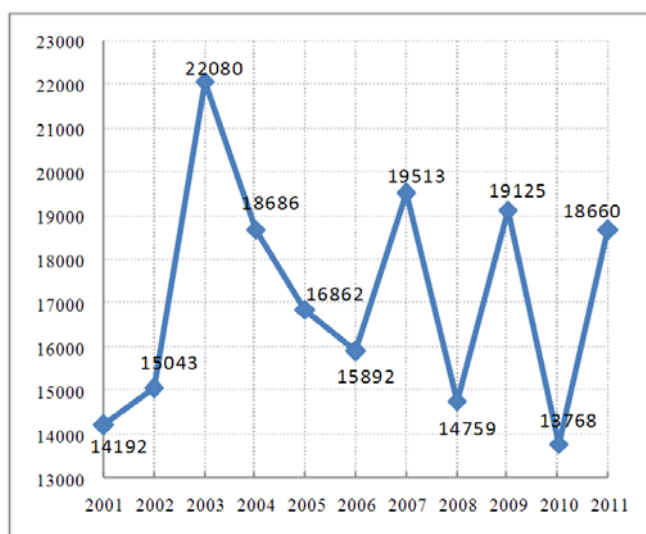

Рисунок 2 – Динаміка надходжень художньої літератури до фондів бібліотек

Серед загальних надходжень наукових та науково-технічних бібліотек у 2001–2011 рр. художня література становить 1,6% (108 264 примірників) із загальних надходжень 6 819 338 (Рис. 3), а серед надходжень до публічних бібліотек 166 441 художня література становить — 48,3% (80 316 примірників).

Рисунок 3 – Сегмент художньої літератури у надходженнях до фондів бібліотек м. Харкова

Якщо ж оперувати статистикою книговидання за останні роки [2], то можемо зробити висновок, що із тиражу художньої літератури 2011 р. (9 228 500 прим., 3 731 назва) до бібліотек, включених у наше дослідження, надійшло 18 660 прим. (0,2%).

Опитування бібліотекарів відділів комплектування показало, що в універсальних наукових, наукових і науково-технічних бібліотеках вузів головним джерелом надходжень художньої літератури є дари читачів, авторів та добродійних організацій.

При аналізі надходжень художньої літератури до обласної бібліотеки для юнацтва та обласної бібліотеки для дітей можна зробити теж невтішний висновок: з тиражу видань за 2005–2011 рр. (33 532 400 примірників видань для дітей та юнацтва, 8 891 назва) до фондів цих бібліотек надійшло 14 284 (0,04%) прим.

Кількість книг і брошур, що виходять в Україні на одного жителя, теж стабільно низька і протягом 2005–2010 рр. коливається від 0,98 до 1,26 прим.

Художня література стає інструментом, який залучений до нового середовища застосування й перебування — комп'ютерного [3, с. 84]. Електронних колекцій текстів художньої літератури (баз даних) власної генерації, вказані бібліотеки не мають, але активно організовують посилання на такі ресурси на своїх сайтах.

Електронні видання художньої літератури відрізняються від паперових не способом відтворення літератур, а змістом, художньою структурою. Цей феномен має назву «гіпертекст», або «сетература» [4, с. 34]. Гіпертекст це текст, який упорядковується таким чином, що він, за визначенням

В. Руднева, перетворюється на систему, ієрархію текстів, одночасно складаючи єдність великої кількості текстів [5]. На відміну від односпрямованого друкованого тексту читач має змогу блукати сторінками гіпертексту, на власний розсуд обираючи послідовність читання і формуючи логіку сюжету. З технічної точки зору Інтернет став не лише новим, а ще й зручним середовищем існування для художньої літератури. Він спрощує шлях до опублікування, широкого обговорення і навіть створює ідеальні умови для колективного творення таких текстів.

Основною рисою сучасного суспільства є його входження у перехідний етап зміни культурних універсумів. Сучасна людина вдосконалюється у розумінні інформаційних мереж, а замість розвитку своєї особистісної внутрішньої свободи звертається до віртуальної свободи Інтернету [6].

У нагоді став би досвід провідних бібліотек по реалізації програми оцифрування як історичних видань так і кращих зразків художньої літератури. Література розвивається і гіпертекст має велике майбутнє, оскільки він є найадекватнішим інструментом прокладання курсу в інформаційне суспільство.

Центр літературного життя поступово переміщується у віртуальне середовище. Уже створено багато літературних колекції у формі повнотекстових баз даних (БД), які мають своїх прихильників [7]. Завдання бібліографа полягає не лише у використанні цих ресурсів при виконанні запитів читачів своєї бібліотеки, а ще й у тому, щоб показати читачеві (користувачеві) багатогранність літературного життя, яке представлене літературними журналами, студіями, конкурсами, клубами, преміями, зорієнтувати читача на використання таких ресурсів. І хоча Інтернет почав виконувати функцію «глобального літературного салону», у ньому широко представлена масова література, а ось високохудожні твори поки що представлені значно менше. Усі жанри і культурні ареали літератури переживають продовження в Інтернеті, не створюючи якогось одного жанру. Мережа не стільки формує новий феномен художньої літератури, скільки надає додаткові технічні можливості вже відомим формам. То ж автори мають змогу не лише представляти в мережі свої твори, а ще й виховувати смаки своїх читачів, відроджуючи літературоцентризм нашого життя.

Зміна, а можливо й зникнення статусної дистанції між автором і читачем, яка виникає в мережі, фактично формує нового «активного читача». [4, с. 35].

Мережа дозволяє вирішити болючу для бібліотекарів проблему — втрати читача. Маємо надію, що завдяки можливості надавати користувачеві бібліотеки друкований літературно-художнього текст чи то його електронну версію ми перестанемо «боротися проти негативних явищ у суспільстві», максимально освоюючи час дозвілля наших співвітчизників, пропонуючи їм найкращі зразки високохудожніх видань і залучаючи їх до співтворчості. Завдяки відчуттю прекрасного, яке є основою духовного начала в людині й закладеного в кожному генетично, читач здатен не лише сприймати, а ще й творити красу.

Ретельний відбір творів до престижних електронних видань та популярних серій і бібліотек, виокремлення нових жанрів, можливість для автора бути представленим усіма своїми творами — є додатковими стимулами для представлення високохудожніх творів та формування літератури, призначеної для обраних. Але слід пам'ятати, що елітарна література — це не тільки література вищого гатунку, а й література для еліти [8].

Бібліотеки залишаються основними фондоутримувачами видань художньої літератури. У 2010 році за даними Європейського соціального дослідження, у розвинутих скандинавських країнах Інтернетом користувалися понад три чверті дорослої аудиторії, у колишніх соціалістичних країнах — від третини до п'ятої частини, а в Україні — менше десятої частини громадян [9, с. 49].

«Вітчизняна видавнича справа має бути приведена у відповідність до потреб розвитку інноваційного за своєю суттю «суспільства знань», елементи якого вже формуються в Україні. Їх завдання полягає не лише в тому, щоб сприяти випускові достатньої кількості книг і раціонально організувати книготоргівлю, а й забезпечити оптимальне функціонування книги, щоб вона органічно вписувалася в сучасну систему засобів масової комунікації країни» [9, с. 68].

На часі розробка та реалізація широкомасштабної, довгострокової стратегії захисту і підтримки національного книговидання і книгорозповсюдження. Серед назрілих питань не лише розвиток і переоснащення системи книгорозповсюдження, у тому числі через Інтернет, а й захист українського книжкового ринку від надлишкового і контрабандного імпорту, контрафактної та антиукраїнської книжкової продукції, формування мультимедійних платформ на базі провідних бібліотек, активний розвиток онлайн-проектів для періодичних видань, освоєння та широке застосування електронного книговидання [9, с. 69].

Потрібно створювати умови, за яких студентська молодь безпосередньо б знайомилася з високими зразками художньо-естетичної творчості в його класичних й сучасних проявах. Естетична свідомість виникає при спілкуванні з естетично значущими об'єктами [10, с. 226]. Потрібні ініціативи держави з розгортання програм щодо: закупівлі книг для бібліотек, упровадження системної роботи з популяризації української книги і українських авторів, усілякої підтримки перекладів українських книжок іноземними мовами, стимулювання видання більшої кількості перекладів українською мовою.

Обов'язком держави є і сприяння розвитку активного діалогу як наукових, освітніх і культурних центрів України так і творчих організацій з інтелектуальними і творчими елітами сусідніх країн. Сприяння розвитку міжкультурному діалогу, формування в українському суспільстві атмосфери толерантності унеможливить розпалювання національної, расової та релігійної ворожнечі в публічних сферах [9, с. 54].

Державну мовну політику слід розробляти з урахуванням реалій мовної ситуації в Україні, зокрема регіональних і зовнішніх чинників. До загальнонародної спадщини слід включити історичну та культурну спадщину всіх етносів сучасної України та народів, що населяли українські землі в минулому. Спільні літературні пам'ятки, пов'язані із самовизначенням та згуртуванням нації, сприяють консолідації прошарку освічених людей, інтелігенції. Література може не тільки створювати інший світ, одночасно подібний або відмінний від нього, перетворювати звичайні речі на надзвичайні, а ще й змушувати нас усвідомлювати дійсність [1, с. 49].

Список літератури: 1. Біличенко О. Функціональні особливості художньої літератури в системі соціальної комунікації / Ольга Біличенко // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 2. — С. 47–50. 2. Книжкова палата України імені Івана Федорова [Електронний ресурс]. — Електрон дан. — К. : Книжкова палата України, 2012. — Режим доступу: <http://www.ukrbook.net>, вільний. 3. Прохоров А. Будущее компьютерной фильмы / А. Прохоров // Искусство кино. — 1994. — № 2. — С. 84. 4. Біличенко О. Особливості існування художньої літератури в інформаційному просторі сучасності / Ольга Біличенко // Вісник Книжкової палати. — 2010. — № 2. — С. 34–36. 5. Руднев В. П. Словарь культуры XX века / В. П. Руднев. — М. : Аграф, 1999. — 384 с. 6. Иордаки Н. А. Методологические основания воспитания духовности : дис... канд. филос. наук: 09.00.03 / Н. А. Иордаки; НАУ им.

Н. Е. Жуковського «ХАИ». — Х., 2003. — 193 с. 7. Кириченко Е. В. Художественная литература в виртуальном пространстве / Е. В. Кириченко, Ю. Н. Главчева // Пространство литературы — путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами : материалы V Междунар. науч.-практ. конф., 17 декабря 2010. — Х. : НТУ «ХПИ», 2011. — С. 282–290. 8. Фрумкин К. Кризис художественной литературы с точки зрения ее социальных функций / К. Фрумкин. — Режим доступа : http://www.nounivers.narod.ru/pub/kf_bell.htm. 9. Новий курс: реформи в Україні 2010–2015 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К. : НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с. 10. Семененко Л. П. Эстетическое воспитание молодежи: новые грани / Лариса Семененко // Пространство литературы — путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами : материалы V Междунар. науч.-практ. конф., 17 декабря 2010. — Х. : НТУ «ХПИ», 2011. — С. 225–234.